

طلاق

ابعاد روان‌شناختی، عاطفی و قانونی

مؤلفان

دکتر محسن دهقانی

(عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

نسرتین اسماعیلزاده

(دانشجوی دکتری روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شهید بهشتی)

دکتر محمد روشن

(عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

فاطمه اکبری

(دانشجوی دکتری روان‌شناسی سلامت دانشگاه گرونینگن هلند)

انتشارات مجل

عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام / Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	طلاق (ابعاد روان‌شناختی، عاطفی و قانونی) / مؤلفان: محسن دهقانی... [و دیگران]
مشخصات نشر	تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۳۱۲ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۷۴۰-۷
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	مؤلفان: محسن دهقانی، نسرین اسماعیلیان، محمد روشن، فاطمه اکبری
موضوع	طلاق - - جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	Divorce- - Psychological Aspects
موضوع	مترکه (روان‌شناسی)
موضوع	Separation (Psychology)
موضوع	طلاق - - ایران - - جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	Divorce- - Iran - - Psychological Aspects
موضوع	طلاق - - قوانین و مقررات - - ایران
موضوع	Divorce- - Law and Legislation- - Iran
شناسه افزوده	دهقانی، محسن، ۱۳۴۷ - Dehghani, Mohsen
رده‌بندی کنگره	۱۳۱۶ ط / ۱۴ / HQ
رده‌بندی دیویی	۱۵۵/۹۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۸۴۶۷۹۳

عنوان کتاب: طلاق (ابعاد روان‌شناختی، عاطفی و قانونی)
 مؤلفان: دکتر محسن دهقانی، نسرین اسماعیلیان، دکتر محمد روشن، فاطمه اکبری
 ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه
 ناظر فنی: امین لشکری
 طراحی جلد: علیرضا گلزار
 نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۶
 قطع و تیراژ: وزیری، ۵۰۰ نسخه
 قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۷۴۰-۷

[http:// www.jangal.com](http://www.jangal.com)

[email: info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

تلفن: ۰۶۶۴۸۲۸۳۰-۹-۶۶۴۸۶۱۱۵-۶۶۴۸۶۱۱۵-۲۱

۰۳۱-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹-۳۳۲۰۵۰۰۵

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

پیشگفتار

بخش اول: پیشینه نظری طلاق و آمارها

۳	فصل اول: سیمای طلاق در ایران و جهان
۴	مفهوم طلاق
۴	آمار طلاق در ایران و جهان
۸	منابع
۹	فصل دوم: پیشینه طلاق
۱۰	طلاق از گذشته تا به امروز
۱۰	طلاق در ملل باستان
۱۰	- جوامع ابتدایی و عصر جاهلیت
۱۱	- قانون حمورابی
۱۲	- یونان و مصر باستان
۱۲	- ایران باستان
۱۲	طلاق در ادیان باستان
۱۲	- طلاق در دین زرتشت
۱۳	- طلاق در دین یهود
۱۵	- طلاق در دین مسیح
۱۶	- طلاق در دین اسلام
۱۶	دیدگاه‌های مرتبط با طلاق
۱۶	- نظریه همسان همسری
۱۷	- نظریه تبادل اجتماعی
۱۸	- نظریه سیستم‌های خانواده
۱۸	- نظریه خطر و تاب‌آوری
۱۹	- نظریه نقش‌ها

- ۱۹..... نظریه دلبستگی
- ۲۱..... نظریه طرحواره‌ها
- ۲۲..... جمع بندی
- ۲۳..... منابع
- ۲۵..... فصل سوم: علل و زمینه‌های طلاق
- ۲۶..... خصوصیات جمعیت شناختی
- ۲۶..... جنسیت
- ۲۷..... سن زوجهین در زمان ازدواج
- ۲۸..... تفاوت سنی زوجین
- ۲۹..... مدت زمان زندگی مشترک
- ۲۹..... سطح تحصیلات و فاکتور آن در زوجین
- ۳۰..... وضعیت مالی و اقتصادی
- ۳۱..... تأثیر فرزندان بر طلاق
- ۳۲..... متغیرهای مربوط به چرخه زندگی
- ۳۲..... عدم بلوغ عاطفی و فقدان آمادگی برای ازدواج
- ۳۲..... رابطه جنسی قبل از ازدواج
- ۳۲..... خصوصیات فردی و روان‌شناختی زوجین
- ۳۲..... شخصیت‌های مستعد طلاق
- ۳۳..... اختلالات روان‌پزشکی
- ۳۵..... اعتیاد
- ۳۵..... متغیرهای زوجی
- ۳۵..... وضعیت ارتباطی زوجین
- ۳۶..... وابستگی زوجین در ارتباط
- ۳۷..... خشونت زوجین نسبت به یکدیگر
- ۳۷..... روابط خارج ازدواج و خیانت
- ۳۸..... ازدواج دوباره پس از طلاق
- ۳۸..... متغیرهای خانوادگی
- ۳۸..... گذشته ناگوار

۳۹	- طلاق والدین
۴۰	- پایگاه اجتماعی - اقتصادی و محل زندگی والدین
۴۰	- دخالت دیگران
۴۱	- عوامل فرهنگی - اجتماعی
۴۱	- هنجارهای جامعه
۴۱	- بافت جمعیتی
۴۲	- اشتغال زنان و استقلال مالی
۴۲	- مذهب و معنویت
۴۳	- متغیرهای بیس فرهنگی
۴۳	- پیشرفت و توسعه
۴۳	- یکپارچگی و عدالت اجتماعی
۴۴	- امکان آسان طلاق
۴۵	- منابع
۵۱	فصل چهارم: چرخه روان شناختی طلاق
۵۲	- مدل های فرآیندی طلاق
۵۲	- شش وضعیت طلاق از دیدگاه بوهانون
۵۶	- واکنش های روان شناختی به طلاق از دیدگاه کوبلر - راس
۵۸	- منابع
۵۹	فصل پنجم: پی آیندهای طلاق
۶۰	- آسیب شناسی طلاق در زوجین
۶۰	- تغییر نقش ها
۶۱	- تغییر در شبکه اجتماعی
۶۲	- مشکلات اقتصادی
۶۲	- مشکلات روان شناختی
۶۲	- علائم جسمانی
۶۲	- آسیب شناسی طلاق: خانواده گسترده
۶۵	- منابع

بخش دوم: ماهیت طلاق

فصل ششم: ماهیت و جایگاه طلاق.....	۶۹
مطالعه موردی: علی و سارا.....	۷۱
اولین تصمیم اساسی: آیا علی باید خانه را ترک کند؟.....	۷۲
دومین تصمیم اساسی: آیا سارا باید به سر کار برگردد؟.....	۷۴
فضای متشنج و پیامدهای آن.....	۷۵
نقش روان‌شناس در یک طلاق خوب.....	۷۸
مطالعه موردی: مهرداد و مینا.....	۸۰
مقایسه پیامدهای طلاق خوب با طلاق بد.....	۸۶
- عدم احساس تعلق عاطفی و هیجانی.....	۸۶
- بازسازی زندگی.....	۸۷
- همفکری و توافق مناسب.....	۸۸
- توانایی همکاری با یکدیگر به عنوان والد.....	۸۸
منابع.....	۸۹

بخش سوم: طلاق و وظایف درمانگر متخصص

(کار حرفه‌ای با زوجین متقاضی طلاق)

فصل هفتم: قبول دوجانبه‌ی مشکل.....	۹۳
زوجین متقاضی و غیرمتقاضی طلاق.....	۹۴
اهداف درمانی.....	۹۸
وقتی فرد متقاضی طلاق، برای درمان مراجعه می‌کند.....	۹۹
وقتی فرد غیرمتقاضی طلاق، برای درمان مراجعه می‌کند.....	۹۹
وقتی هر دوی زوجین برای درمان مراجعه می‌کنند.....	۱۰۱
فرآیند طلاق.....	۱۰۲
- مراحل طلاق.....	۱۰۲
- مراحل از هم جدا نیستند.....	۱۰۷
تکالیف هیجانی طلاق.....	۱۰۸

۱۰۹.....	- تکلیف انفرادی اول
۱۰۹.....	- تکلیف مشترک اول
۱۰۹.....	- تکلیف انفرادی دوم
۱۰۹.....	- تکلیف مشترک دوم
۱۱۰.....	- تکلیف انفرادی سوم
۱۱۰.....	- تکلیف مشترک سوم
۱۱۰.....	- تکلیف انفرادی چهارم
۱۱۰.....	- تکلیف مشترک چهارم
۱۱۱.....	- تکلیف انفرادی پنجم
۱۱۱.....	- تکلیف مشترک پنجم
۱۱۱.....	- تکلیف انفرادی ششم
۱۱۱.....	- تکلیف مشترک ششم
۱۱۲.....	نقش درمانگر در فرآیند طلاق
۱۱۳.....	منابع
۱۱۵.....	فصل هشتم: مدیریت تصمیم‌گیری برای طلاق
۱۱۶.....	فرآیند طلاق با تصمیم برای طلاق شروع می‌شود
۱۱۸.....	مشاوره با فرد متقاضی طلاق
۱۲۰.....	- با ادب و احترام صحبت کردن
۱۲۱.....	- روشن و واضح سخن گفتن
۱۲۴.....	- دادن اطمینان مجدد
۱۲۵.....	- از زبان خنثی استفاده کنید و از القای احساس گناه و شرم بپرهیزید
۱۲۶.....	- به طرف مقابل فرصت دهید تا این تصمیم را بپذیرد
۱۲۶.....	مشاوره با فرد غیرمتقاضی طلاق
۱۲۷.....	- پذیرش طلاق
۱۲۸.....	- اجتناب از سرزنش و تحقیر فرد متقاضی طلاق
۱۲۹.....	- اجتناب از نقش قربانی
۱۳۱.....	- قربانی و کودکان
۱۳۳.....	- اجتناب از تقاضای صلح و سازش

- ۱۳۴ - حقوق فرد غیرمقتضای
- ۱۳۸ نقش درمانگر
- ۱۳۸ مدیریت احساس گناه و شرم در خیانت
- ۱۳۹ علی و مریم: مطالعه موردی
- ۱۴۲ یک نگاه نزدیک‌تر به خیانت
- ۱۴۴ اثر خیانت روی طلاق
- ۱۴۶ اگر درمان‌جو خیانت کرده است، درمانگر چه کارهایی باید انجام دهد؟
- ۱۴۸ اگر درمان‌جو فردی است که به او خیانت شده است، درمانگر باید چه اقداماتی انجام دهد؟
- ۱۴۹ مطالعه موردی: زن و مرد
- ۱۵۱ نقش درمانگر
- ۱۵۲ ساختن آینده
- ۱۵۵ منابع
- ۱۵۷ فصل نهم: مداخله در بحران
- ۱۶۱ منابع
- ۱۶۳ فصل دهم: حل مسئله در هنگام جدایی
- ۱۶۵ پویایی‌های روان‌شناختی جدایی فیزیکی: فرد مقتضای طالع در برابر فرد غیرمقتضای
- ۱۶۶ چه کسی باید خانه را ترک کند؟
- ۱۶۶ - وقتی مادر والد اصلی است
- ۱۷۰ - وقتی پدر والد اصلی است
- ۱۷۱ نقش درمانگر به هنگام نقل مکان زوجین
- ۱۷۵ فردی که نقل مکان می‌کند کجا باید برود؟
- ۱۷۶ نیاز به یک خانه واقعی
- ۱۷۸ حمایت از درمان‌جویان در مذاکره برای مسائل طلاق
- ۱۷۹ مذاکره‌های طلاق منحصر به فردند
- ۱۸۱ مطالعه موردی: هادی و هدی
- ۱۸۲ توافق در برابر قرارداد
- ۱۸۳ رفتار نه احساسات

۱۸۵	هدایت درمان‌جو در حین مذاکره
۱۸۶	برخی از رفتارهای مخربی که در فرآیند مذاکره باید از آن‌ها اجتناب کرد
۱۸۶	- سرزنش و تحقیر
۱۸۶	- انفعال و کمک نکردن
۱۸۷	- تهدید کردن
۱۸۷	- قطع ارتباط مؤثر
۱۸۸	موفقیت در مذاکرات مرتبط با طلاق
۱۸۸	- دعوت به مذاکره در حضور درمانگر
۱۸۹	- گوش دادن فعال
۱۹۰	- تأیید رفتارهای ه‌مالحه‌رینه
۱۹۲	- توجه به تن و لحن
۱۹۲	- اجتناب از جواب دادن
۱۹۴	- پذیرش و تصدیق علایق مشترک
۱۹۵	- تفکر در مورد آینده و نه گذشته
۱۹۷	- برنامه‌ریزی و آمادگی
۱۹۸	- استفاده از زبان بی‌طرف
۱۹۹	نتیجه
۱۹۹	نقش درمانگر در حمایت از درمان‌جویان در فرآیند مذاکره
۲۰۰	بایدها
۲۰۰	نبایدها
۲۰۱	منابع

بخش چهارم: کودکان و سازگاری با طلاق

۲۰۵	فصل یازدهم: درک فرزندان از طلاق
۲۰۷	درک نوزاد و کودک نوپا از طلاق (از تولد تا سه سالگی)
۲۰۸	درک کودک پیش دبستانی از طلاق (سه تا شش ساله)
۲۱۰	درک کودکان هفت تا یازده ساله از طلاق
۲۱۱	درک نوجوانان از طلاق
۲۱۳	منابع

فصل دوازدهم: عوامل مؤثر بر سازگاری کودکان با طلاق ۲۱۵

منابع ۲۲۰

فصل سیزدهم: ارتباط والدین و فرزندان بعد از طلاق ۲۲۳

فرزندی که از هر چیزی به جز طلاق صحبت می‌کند ۲۲۶

فرزندی غمگین که به هر بهانه‌ای عصبانی می‌شود اما هیچ حرفی نمی‌زند ۲۲۷

- فرزندی که با رفتارش نشان می‌دهد هیچ اتفاقی نیفتاده و همه چیز مثل سابق است ۲۲۹

- چند نکته که تاه ۲۳۱

منابع ۲۳۴

فصل چهاردهم: پس‌میرد از طلاق ۲۳۵

- مسئولیت اشتباهات خود را بپذیرید ۲۳۶

- آینه را به سمت خودتان ببرید ۲۳۶

- برای یکدیگر وقت بگذارید ۲۳۶

- فکر طلاق را از ذهن‌تان بیرون کنید ۲۳۷

- همسران را تحسین کنید ۲۳۷

- به ظاهر خود توجه کنید ۲۳۷

- همسران را آن‌طور که می‌خواهد دوست داشته باشید ۲۳۷

- در مورد مسائل و انتظارات مالی با یکدیگر صحبت کنید ۲۳۷

- کارهای خانه را تقسیم کنید ۲۳۸

- کاری کنید همسران متوجه شود که قصد شما بهبود کیفیت رابطه است ۲۳۸

- به همسران احترام بگذارید و با او به اندازه دیگران مؤدب باشید ۲۳۸

- براساس خشم و کینه تصمیم‌گیری نکنید ۲۳۸

- به همسران اجازه دهید که صحبت کند و صحبت‌هایش را قطع نکنید ۲۳۸

منابع ۲۴۰

بخش پنجم: جنبه‌های حقوقی طلاق

مبانی فقهی و حقوقی طلاق ۲۴۲

مبحث اول: طلاق ۲۴۲

۲۴۲	گفتار اول: معنای لغوی و تعریف طلاق
۲۴۳	بند اول: معنای لغوی طلاق و رجوع
۲۴۳	بند دوم: تعریف طلاق
۲۴۵	گفتار دوم: طلاق در فقه
۲۴۵	گفتار سوم: طلاق در حقوق موضوعه
۲۴۶	گفتار چهارم: ویژگی‌های تأسیس حقوقی طلاق
۲۴۸	گفتار پنجم: بررسی تطبیقی طلاق در حقوق موضوعه کشورهای اسلامی و غیراسلامی
۲۴۹	گفتار شش: بواء طلاق
۲۴۹	بند اول طلاق بائن
۲۵۱	بند دوم: طلاق رجعی
۲۵۲	بند سوم: طلاق عی
۲۵۲	بند چهارم: طلاق توافقی
۲۷۱	- الزام به طلاق
۲۷۳	بند پنجم: طلاق قضائی
۲۷۷	تحلیل ماهیت طلاق قضائی
۲۸۱	گفتار هفتم: طلاق در مذاهب اربعه
۲۸۲	مبحث دوم: طلاق در ایران و سایر کشورها
۲۸۲	گفتار اول: طلاق از منظر قوانین ماهوی و شکلی در حقوق موضوعه ایران
۲۸۲	بند اول: قوانین ماهوی
۲۸۵	بند دوم: قوانین شکلی
۲۸۶	بند سوم: تحلیل و بررسی قوانین شکلی

پیشگفتار

داشتن خانواده‌ای شاد و خوشحال، والدینی مهربان، و دوران کودکی شیرین، همه‌ی چیزهای خوبی است که همگان در جاده زندگی با همه ناهمواری‌هایش، دنبال آن می‌گردند. دعاها، جنگ‌ها و قهرها، غافل از آن که کودکی کم سن و سال همه را می‌بیند، می‌شنود و درک می‌کند، مفهوم داده‌های پدر و فریادهای مادر، پدری که دیر به خانه می‌آید و مادری که حوصله پدر را ندارد و با او حرف نمی‌زند، دیگر هیچ چیز خوب نیست؛ حاصل آن ترس از آینده‌ی نامعلوم است. کار به طلاق می‌کشد!

رابطه، در معنای روان‌شناختی آن از پیچیده‌ترین مفاهیم است. وقتی این رابطه در قالب‌های روان‌شناختی مطرح می‌شود، پیچیدگی آن دوچندان می‌شود. به همین دلیل علل اختلافات و مشکلاتی که منجر به طلاق، جدایی زن و شوهر می‌گردد، پیچیده و پنهان است و عموماً دلایلی که مرد و زن برای طلاق مطرح می‌کنند، دلیل اصلی یا مهم‌ترین علت‌های آن نیست، و اتخاذ تصمیم بزرگی چون طلاق، دلیل را شنبی بر وجود تعارضات در عمیق‌ترین سطح روابطی است که فرد قبل از ازدواج در خانواده پدری و در ازدواج خود تجربه کرده است. تصمیم به طلاق یک قاب عکس نیست؛ بلکه فیلمی است طولانی مدت که باید همه آن را دید و بعد راجع به آن حرف زد. زوجین همانند بازیگرانی هستند که خود در صحنه‌ها و سکانس‌های فیلم حضور دارند و به همان دلیل در لحظه حضور در صحنه خاص ممکن است نتوانند کلیت فیلم را بدون نگاه سوگیرانه قضاوت کنند. از همه مهم‌تر توجه به تبعات طلاق در بعد فردی، سرنوشت کودکان و نیز خانواده‌های دو طرف از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. همواره باید دانست که ازدواج یک پدیده متشکل از عناصر خانوادگی، فردی، سنتی، عرفی، مذهبی و حقوقی است و به همین دلیل تبعات آن نیز حاوی همه عناصر ذکر شده است که باید مد نظر زوجین و نیز کسانی که می‌خواهند در این حوزه کار کنند باشد. چقدر این پارادوکس در ایران جالب است که هنوز خانواده اولین عامل دخیل در عقد رابطه زوجی است و نیز دومین عامل طلاق در ایران، دخالت خانواده است!

کتابی که اکنون پیش رو دارید رهیافتی کاملاً متفاوت به موضوع طلاق را برگزیده است. سعی شده است کتابی جامع و کامل که مشکلات خانواده‌های در آستانه طلاق را بر مبنای

پژوهش‌ها و نظریات قبلی مورد بررسی قرار داده است عرضه شود. هم زوجین و هم درمانگران با استفاده از این کتاب خواهند توانست طلاق و فرآیندهای آن را بشناسند و با اقدامات صحیح و آگاهانه‌ای که در هر مرحله از فرآیند طلاق باید انجام دهند آشنا شوند تا بتوانند یک «طلاق خوب» را تجربه کنند و از پی‌آیندهای یک «طلاق بد» که ناشی از اقدامات نادرست زوجین، برخی از وکلا و متخصصان سلامت روان بی‌تجربه در این حوزه پرچالش است در امان باشند. هیجانات مرتبط با طلاق و تجربه متفاوت هر یک از زوجین متقاضی و غیرمتقاضی طلاق در این فرآیند شوار، موارد مهمی هستند که معمولاً توسط زوجین و دست‌اندرکاران این حوزه مورد غفلت واقع می‌شوند. نادیده گرفتن این موارد به اندازه‌ای شدید است که زوجین را در یک چرخه معیوب روانی قرار می‌دهد و توان‌فرسا گرفتار می‌کند و آسیب‌های روان‌شناختی زیادی برای هر یک از زوجین و فرزندان خانواده‌های آن‌ها به دنبال دارد. لذا به منظور پیشگیری از یک طلاق بد، مؤلفان کتاب حاضر، راهکارهایی کاربردی و کاملاً اثربخش برای زوجین و متخصصان طلاق ارائه داده‌اند که امید است برای خوانندگان این کتاب مفید باشد.

کتاب «طلاق: ابعاد روان‌شناختی، عاطفی و قانونی» در ۵ بخش و ۱۴ فصل تدوین شده است. فصول اول تا سیزدهم کتاب مذکور در رسط دکتر محسن دهقانی و نسرین اسماعیلیان به رشته تحریر درآمده است پیشینه طلاق، نظریه‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مرتبط با آن، علل و زمینه‌های طلاق، چرخه روان‌شناسی طلاق، پی‌آیندهای آن، چالش‌های پس از طلاق و وظیفه درمانگر متخصص در مواجهه با آن را مورد بررسی قرار داده و در نهایت به ویژگی‌های کودکان و سازگاری آنان با طلاق می‌پردازد. در فصل چهاردهم که توسط خانم فاطمه اکبری تدوین شده است، به راهکارهای پیشگیری از طلاق پرداخته شده است. در نهایت بخش پنجم با عنوان جنبه‌های حقوقی طلاق که توسط دکتر محمد روشن نگارش شده است، در خصوص مسائل حقوقی و قانونی مرتبط با طلاق به بحث و بررسی می‌پردازد.

در پایان از کلیه خوانندگان به ویژه اساتید ارجمند و دانشجویان گرامی تقاضا داریم که نظرات و پیشنهادات خود را در خصوص کتاب حاضر با ما در میان بگذارند.

دکتر محسن دهقانی

نسرین اسماعیلیان